

PTT : geen postbestelling, maar vogelpunttelling

door Jelle van Dijk

Dat vogelaars onder elkaar soms wat typisch met onze taal omgaan, is genoegzaam bekend. Zo kan men staande bij een groepje waarnemers, koosnaampjes als "bontje" en "téveetje" opvangen. In geen enkel vogelboek zijn deze namen terug te vinden, maar insiders weten dat het hier over een Bonte Strandloper en een Torenavalk gaat. Vooral het taalgebruik bij echte soortenjagers, de zogenaamde twitchers, kent nogal wat typische uitdrukkingen. De meest gestelde vragen in deze kringen zijn: "Zit er nog wat?" en "Zit hij er nog?" De eerste vraag wordt vaak gesteld op een plaats waar duizenden vogels te zien zijn. De persoon in kwestie stelt de vraag niet omdat hij zijn verrekijker toevallig niet bij zich heeft en daardoor nauwelijks ziet dat er zoveel vogels aanwezig zijn. Nee, het gaat hem er om te horen of er temidden van die duizenden vogels misschien een heel zeldzame zit. Bij de tweede vraag weet men vrijwel zeker dat de vraag gesteld werd door iemand die zojuist de Dutch Birding Vogellijn (06-32032128) heeft gebeld, met grote snelheid naar de aangegeven plek is gereden en nu hoopt dat de zeldzame vogel nog aanwezig is, waardoor zijn "lifelist" weer met een soort kan worden uitgebreid.

Sinds het begin van de jaren tachtig kan men vogelaars ook over PTT-routes horen spreken. Deze afkorting staat voor Punt Transect Telling. Bij deze tellingen heeft de waarnemer een route uitgezet waarbij hij op een aantal punten vijf minuten blijft staan. Gedurende die vijf minuten noteert hij alle vogels die hij ziet en hoort.

Deze wijze van vogeltellen werd in de jaren zeventig vooral ontwikkeld in Finland en Zweden. Door de uitgestrektheid van de naaldwouden en het geringe aantal waarnemers was het onmogelijk om daar in grote gebieden inventarisaties te organiseren zoals die bij ons bijvoorbeeld in de Noordduinen en op Offem worden uitgevoerd. Door een strak omschreven methode te hanteren kon men toch uit een groot gebied gegevens verzamelen die onderling vergelijkbaar waren. Zo'n transecttelling kan met opzet door één terreinty-

Klapekster

pe lopen, maar ook is denkbaar dat verschillende biotopen doorkruist worden. De waarnemer kan langzaam lopend alle waargenomen vogels op zijn route noteren, of hij kan op vaste punten blijven staan om alleen daar aantekeningen te

maken. Voor nog meer variaties wat dit betreft wordt verwezen naar het bekende boek *Vogelinventarisatie* (Hustings et al. 1985).

In 1983 startte SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland) met het Nederlandse PTT-project. Gekozen werd voor een methode waarbij de route door verschillende biotopen mocht lopen en waarbij op vaste punten gedurende vijf minuten alle waargenomen vogels genoteerd moesten worden. Door dit onderzoek wilde men meer zicht krijgen op de aantalfluctuaties van onze wintervogels. Al snel werd door meer dan 300 waarnemers, verspreid over geheel Nederland, aan dit onderzoek meegedaan. Begonnen werd met tellingen in november, december en februari. Met ingang van het seizoen 85/86 werd daar een augustustelling aan toegevoegd.

Vanaf het begin van dit project werd ook een route rond Noordwijk in het onderzoek betrokken. De Noordwijkse route loopt door het gehele gebied dat beschreven wordt in *VOGELS VAN NOORDWIJK EN OMSTREKEN*. Zo zijn er telpunten langs de boulevards, in de Noordduinen, bij het Van Limburg Stirumkanaal, het Oosterduinsemeer, de polder Hoogeweg en de Katwijkse Uitwatering. Omdat deze punten nogal uit elkaar liggen, neemt een telling langs alle 20 telpunten meestal ruim drie uren in beslag.

Over de waarde van het op deze wijze verzamelde materiaal kan men lang discussiëren. Bij de telling moeten alle posten achter elkaar bezocht worden, maar voor de keuze van de teldag heeft elke waarnemer de vrijheid deze dag te kiezen binnen de tiendaagse periode die door SOVON genoemd wordt. Een telling bij storm en regen levert meestal andere resultaten op dan een telling een dag later met rustige en zonnige omstandigheden. Door in een dergelijk onderzoek zoveel mogelijk tellingen te betrekken, wordt de invloed van dit soort variabelen op het eindresultaat enigszins ongedaan gemaakt. Over alle haken en ogen die aan dit onderzoek verbonden zijn, willen we het hier niet verder hebben. Ook op de landelijke resultaten wordt hier niet verder ingegaan. Wel wordt stilgestaan bij resultaten die af te leiden zijn uit de zes seizoenen met Noordwijkse tellingen.

Aantal soorten

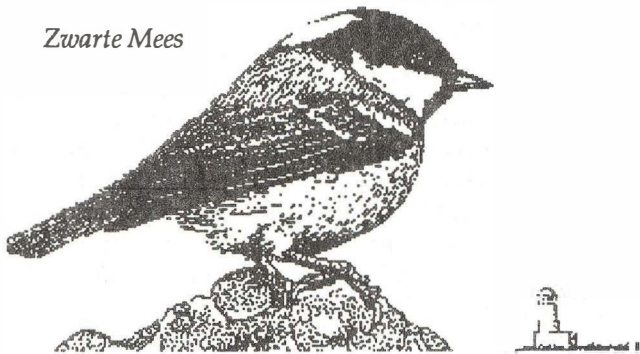
Op excursies naar het Deltagebied of Flevoland is er altijd wel iemand die nauwkeurig bijhoudt hoeveel vogelsoorten er op zo'n dag worden waargenomen. Zodra de vijftig gepasseerd is, wordt al gauw van een goede dag gesproken. Dat je voor dit aantal gerust in Noordwijk kunt blijven, blijkt uit het volgende overzicht.

seizoen	augustus	november	december	februari
83/84	-	58	52	49
84/85	-	55	55	41
85/86	57	60	46	33
86/87	49	49	51	33
87/88	45	45	51	51
88/89	50	51	47	56

Tabel 1. Aantal soorten per telling

Uit tabel 1 blijkt duidelijk dat de verschillen in de maand februari het grootst zijn. Dit wordt veroorzaakt door de drie strenge winters, waarbij juist februari de koudste maand was ('85, '86 en '87). De daarop volgende jaren was februari extreem zacht, waardoor er in de polders en de sloten meer te zien was. Bovendien vielen meer vogels op doordat het zachte weer hen stimuleerde om al vroeg in het jaar te gaan zingen. Het grootste aantal soorten werd bereikt op 16 november 1985. Het was een dag met boven zee nog trek van Drieteenmeeuwen en Middelste Jagers, terwijl boven de duinen nog Vinken en Kepen trokken.

Zwarte Mees

Aantallen vogels

Grote vogelconcentraties kunnen in onze streek maar op een paar plaatsen worden waargenomen. In een winter zonder sneeuw en strenge vorst is Polder Hoogeweg vrijwel altijd een bijzonder vogelrijk gebied. Duizenden Kieviten en Goudplevieren bevolken dan deze polder. Ongeacht de weersomstandigheden zijn er in de Katwijkse Binnenwatering altijd honderden meeuwen te observeren. Op het strand worden nog maar zelden grote vogelzwermen waargenomen. Vooral als een aflandige wind voor veel levend materiaal op het strand heeft gezorgd, zijn er duizenden meeuwen te zien. De sterk toegenomen strandrecreatie is er echter oorzaak van dat deze zwermen slechts kort op strand verblijven.

seizoen	augustus	november	december	februari
83/84	-	4094	9213	9664
84/85	-	9501	11227	1754
85/86	3080	17602	6362	2204
86/87	1749	5382	8531	4196
87/88	1842	3812	4911	6767
88/89	3114	8417	9007	8897

Tabel 2. Aantal vogels per telling

In tabel 2 valt onmiddellijk het hoge aantal van november 1985 op. Ook wat soortenrijkdom betreft scoorde deze telling bijzonder hoog. De talrijkste soorten op deze gedenkwaardige telling waren: Zilvermeeuw(5852), Kokmeeuw(3085), Stormmeeuw(2247), Kievit(2020) en Kauw(1687). Bij de telling van 24 december 1984, met 11227 ex op de tweede plaats, waren deze soorten ook talrijk aanwezig, maar Goudplevier en Spreeuw waren op die dag ook nadrukkelijk aanwezig.

In het oog springend zijn de lage aantallen in augustus. In deze maand zijn er in de polders meestal nog geen grote groepen Kieviten en Goudplevieren te zien, terwijl het strand vooral door badgasten wordt bezet. Een opvallend talrijke soort bij de augustustellingen was steeds de Kleine Mantelmeeuw. Als rustplaats zoeken deze meeuwen vaak een braakliggend stuk bollenland uit. Zo werden in Het Langeveld herhaaldelijk meer dan 200 ex bij elkaar gezien.

Frequentie

Bij elke telling werd op 20 punten genoteerd welke vogels er te zien en te horen waren. Natuurlijk werd de ene soort veel vaker genoteerd dan de andere soort. Misschien zou men verwachten dat de soorten die het talrijkst werden waargenomen ook wel het meest frequent gezien zouden worden. Dat laatste is maar ten dele het geval. Hieronder volgen de soorten die tenminste bij één telronde op tien of meer telposten werden opgemerkt.

soort	augustus	november	december	februari	to-taal
Kokmeeuw	13.5	14.8	15.0	11.8	13.8
Zilvermeeuw	13.5	16.5	12.8	9.3	13.0
Ekster	9.0	13.8	13.3	14.7	13.0
Stormmeeuw	8.5	13.0	11.8	11.7	11.5
Zwarte Kraai	7.3	8.2	10.0	10.3	9.1
Kauw	6.0	9.5	7.3	8.3	7.9
Wilde Eend	8.0	8.0	8.0	7.0	7.7
Grote Mantelmeeuw	6.8	9.3	8.5	5.7	7.6
Spreeuw	7.5	7.5	5.0	3.8	5.8
Meerkoet	4.5	5.7	5.8	5.5	4.1
Kleine Mantelmeeuw	12.8	1.8	0.7	0.5	3.1

Tabel 3. Gemiddeld aantal punten waarop een soort tijdens één telronde met 20 telpunten werd opgemerkt.

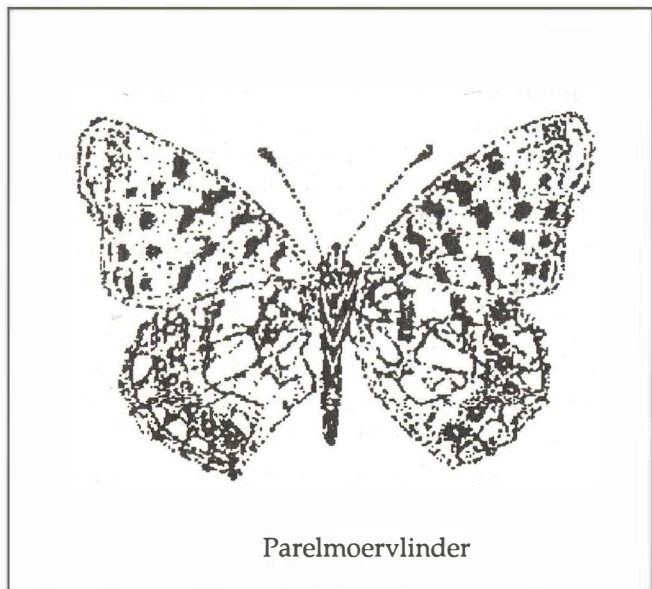
In tabel 3 valt op dat de Ekster en de Zwarte Kraai zeer hoog scoren. Deze soorten zijn nergens echt talrijk, maar ze komen wel zeer regelmatig verspreid in allerlei terreintypen voor. Bovendien zijn het vogels die niet snel aan de aandacht zullen ontsnappen. Bij de Spreeuw zien we dat de trefkans in december en februari veel lager ligt dan in augustus en november. Spreeuwen hebben de gewoonte om in de wintermaanden in grote groepen op te trekken. Vooral bij de gemeenschappelijke slaapplekken zijn dan indrukwekkende zwermen te zien. Hoewel er in de winter vermoedelijk echt niet minder Spreeuwen aanwezig zijn, wordt de kans om op veel posten Spreeuwen aan te treffen door deze groepsvorming wel sterk gereduceerd.

Ook in tabel 3 valt de plaats van de Kleine Mantelmeeuw op. In augustus is deze trekvogel onder de meeuwen vrijwel net zo ruim verspreid als de Kokmeeuw en de Zilvermeeuw. In tweede helft van november

zijn vrijwel alle Kleine Mantelmeeuwen al vertrokken, maar in februari worden al weer de eerste terugtrekkers gesignaleerd.

Natuurlijk is er met de verzamelde gegevens nog wel meer te doen. Aan dit PTT-project werd niet begonnen om met voorbedachte rade later de bovenstaande uitwerkingen op papier te zetten. Naast het willen meewerken aan een landelijk vogelproject werd dit onderzoek ook als een goed middel beschouwd om in ieder geval enkele keren per winterseizoen de gehele regio eens te onderzoeken op heel algemene vogels. Dat daarbij ook wel eens leuke en verrassende waarnemingen werden gedaan, is dan mooi meegenomen. Van de verzamelde waarnemingen die door dit project verkregen werden, werd dankbaar gebruik gemaakt bij het schrijven van het hoofdstuk over de wintervogels in VOGELS VAN NOORDWIJK EN OMSTREKEN.

Konijnen en de parelmoervlinders

Parelmoervlinder

door M. Koning

Het is al weer een aantal jaren geleden dat er een verband gezien werd tussen myxomatose bij de Konijnen en de aantallen Parelmoervlinders. Als de Konijnen door deze ziekte flink uitgedund werden, verminderden ook de Parelmoervlinders.

Myxomatose is een typische ziekte van Konijnen want zelfs de Haas wordt er niet door besmet. Er kan dan ook niet verondersteld worden dat de Parelmoervlinders of de rupsen daarvan myxomatose krijgen. De

oorzaak moet dan ook bij de voedselplanten van de rupsen gezocht worden.

Rupsen van Parelmoervlinders eten alleen maar violen.

Thijsse deed een onderzoek aan het Duinviooltje en kwam tot de ontdekking dat dit viooltje een vaste plant is, maar tijdens een pittige winter toch alle planten doodvriezen. De Duinviooltjes die we na een strenge winter zien zijn dus allen afkomstig uit zaden die in het voorjaar ontkiemd zijn.

Konijnen eten in het voorjaar en zomer hoofdzakelijk grassen en daarnaast vaak lekkere hapjes zoals de bloemetjes van de Grote brandnetel en zaaddoosjes van violen. Violenzaden uit konijnenkeutels bleken na zaaiproeven vaak nog kiemkrachtig.

De rammelaars (konijnenmannetjes) leggen rondom de graasplekken "geurvlaggen" aan in de vorm van keutelhoopjes. De moertjes (konijnenvrouwtjes) keutelen door heel hun gebied. Na het eten van violenzaaddoosjes worden door dit gedrag de zaden over de graasvlakte verspreid en komen vooral ook op de keutelhoopjes veel zaden terecht. Niet overal in de duinen vinden we viooltjes, maar waar ze groeien zijn ze juist op de graasplekken te vinden en als een ring rondom de keutelplaatsen.

Het Duinviooltje groeit op open plaatsen en verdwijnt als de begroeiing te dicht wordt.

Evenals de heidevelden zijn ook de duinen aan het vergrassen. Zonder Konijnen verdwijnen veel open plaatsen met als gevolg een sterke achteruitgang van de viooltjes en dus weinig of geen voedselplanten voor de rupsen van de Parelmoervlinders.